

De Dr. P.A. Tiele-Stichting stelt zich ten doel om de wetenschap van het boek in al haar aspecten te bevorderen. Om een nauwere samenwerking tussen alle branches en beroepsgroepen in de wereld van het boek te bewerkstelligen heeft zij een samenwerkingsverband tot stand gebracht waarin wetenschappelijke en marktgelieerde organisaties en instellingen zijn vertegenwoordigd.

AANGESLOTEN ORGANISATIES

Academie der Kunsten, Universiteit Leiden
BNO (Beroepsorganisatie Nederlandse Ontwerpers)
Boekwetenschap en handschriftenkunde, Universiteit van Amsterdam, Leerstoelgroep
Book and Digital Media Studies, Universiteit Leiden, Masteropleiding
CB (Centraal Boekhuis)
Drukwerk in de Marge, Stichting
FOBID, Netherlands Library Forum
KB (Koninklijke Bibliotheek)
Koninklijke Boekverkopersbond
KVB (Koninklijke Vereniging van het Boekenvak)
Letterkundig Museum en Documentatiecentrum (NLM D)
Museum Enschedé
Museum Meermanno
NBV (Nederlandse Boekhistorische Vereniging)
Nederlands Genootschap van Bibliofielen
Nederlandse Vereniging van Antiquaren (NVVA)
NUV (Nederlands Uitgeversverbond)
SGKJ (Stichting Geschiedenis Kinder- en Jeugdliteratuur)
SIOB (Sectorinstituut Openbare Bibliotheken)
Stichting Handboekbinden
Stichting Lezen
Universiteitsbibliotheek Universiteit van Amsterdam (UBA)
Universiteitsbibliotheek Universiteit Leiden (UBL)
Universiteitsbibliotheek Universiteit Utrecht (UBU)
Universiteitsbibliotheek Vrije Universiteit Amsterdam (UB-VU)

WETENSCHAPPELIJKE ADVIESRAAD

Prof. dr. J.A. Baggerman
Prof. dr. J.A.A.M. Biemans
Prof. dr. J. Boter
Prof. dr. J.M.H.J. Hemels
Prof. dr. P.G. Hoftijzer
Prof. dr. A.A. den Hollander
Prof. dr. E.A. Kuitert
Prof. dr. D.H. Schram
Prof. dr. T.H.P.M. Thomassen
Prof. dr. h.c. G.A. Unger

Donateurs

De Tiele-Stichting wordt niet gesubsidieerd. Donateurs zijn daarom van harte welkom. Zij ontvangen de Nieuwsbrief, worden uitgenodigd voor de Tiele-lezingen en worden op de hoogte gehouden van alle activiteiten van de stichting. Voor een bijdrage van minimaal € 17,50 per jaar wordt u donateur. U kunt zich aanmelden bij het secretariaat van de stichting: info@tiele-stichting.nl.

Sponsors

Amsterdam University Press
Bohn Stafleu van Loghum
Koninklijke Bibliotheek
Nederlandse Taalunie
Museum Meermanno
WPG Uitgevers
De Dr. P.A. Tiele-Stichting is hen zeer erkentelijk voor hun bijdragen.

Nieuwsbrief

De Nieuwsbrief van de Dr. P.A. Tiele-Stichting verschijnt onregelmatig, maar tenminste tweemaal per jaar, onder redactie van Maaïke Napolitano en Susan Derksen. Berichten en mededelingen kunt u sturen naar het secretariaat van de stichting of mailen naar info@tiele-stichting.nl.

BESTUUR

Voorzitter
Els van Eijck van Heslinga

Secretaris

Susan Derksen

Penningmeester

Andrea Langendoen

Leden

Martijn David
Marieke van Delft
Adriaan van der Weel
Barry Wiebenga
Jan-Peter Wissink

COÖRDINATOR

Maaïke Napolitano

COLOFON

DR. P.A. TIELE-STICHTING
Koninklijke Bibliotheek
Postbus 90407
2509 LK Den Haag

T 070 314 02 92
F 070 314 05 12
E info@tiele-stichting.nl
I www.tiele-stichting.nl

KvK AMSTERDAM 41 20 47 37
POSTBANK 59 90 08
FORTIS BANK 83 00 85 084

BASISONTWERP
Yolanda Huntelaar, Amsterdam

DR. P.A. TIELE-STICHTING

Samenwerkingsverband voor Boekwetenschap in Nederland

NIEUWSBRIEF

TIELE-LEERSTOELDAG 2014

Op vrijdagmiddag 12 december kan er in een paar uur tijd kennis gemaakt worden met een groot aantal boekgerelateerde onderzoeks- onderwerpen tijdens de zevende Tiele-leerstoeledag, die wederom in de Koninklijke Bibliotheek zal plaatsvinden. Deze middag wordt jaarlijks georganiseerd om Tiele-hoogleraren Paul Hoftijzer (bijzonder hoogleraar in de geschiedenis van het Nederlandse boek in de vroegmoderne tijd, Universiteit Leiden) Arianne Baggerman (bijzonder hoogleraar in de Geschiedenis van uitgeverij en boekhandel, Universiteit van Amsterdam) en Adriaan van der Weel (bijzonder hoogleraar in de moderne geschiedenis van het boek, Universiteit Leiden) de kans te geven om de onderwerpen die in hun onderzoeksgebied opvallen of meer aandacht verdienen tegenover een algemeen geïnteresseerd publiek nader toe te lichten.

Tijdens de voorgaande edities gaven de Tiele-hoogleraren ieder een korte lezing over een onderwerp dat hen op dat moment bezighield. Dit jaar hebben onze hoogleraren ieder twee van hun promovendi uitgenodigd, die na een korte introductie door hun promotor een aantal aspecten van hun eigen onderzoek voor het voetlicht brengen. De hoeveelheid onderwerpen die in deze nieuwe opzet aan bod komt, maakt deze Leerstoelendag tot een bijzonder interessante bijeenkomst voor alle boekenliefhebbers.

Na afloop kunt u uiteraard de 'Expositie Topstukken KB' bezichtigen en kunt u deelnemen aan de high tea die wij voor u zullen serveren in de foyer. Deelname is kosteloos, maar met het oog op de te reserveren ruimte en de catering horen we van tevoren graag of u aanwezig zult zijn. Aanmelden kan door vóór dinsdag 9 december een email te sturen naar: info@tiele-stichting.nl.

EEN MUZIKALE EN BOEKHISTORISCHE MIDDAG

Op vrijdag 11 april 2014 hield de Tiele-Stichting haar jaarlijkse vergaderingen van Aangeslotenen, de Wetenschappelijke Adviesraad en het Frederik Mullerfonds. Aansluitend vond er een interessant middagprogramma plaats in de Bijzondere Collecties van de Universiteit van Amsterdam.

Aan het begin van de middag reikte juryvoorzitter Sandra van Voorst de Tiele-Scriptieprijs 2013 uit. De winnende inzending, getiteld *Lezen 'tot salicheit der sielen' De betekenis en invloed van de nalatenschap van Elisabeth De Grutere († 03-08-1500) van zeventig religieuze volkstalige boeken aan het begijnhof Onze Lieve Vrouwe Ter Hooie te Ghent* werd door de jury omschreven als 'een prachtige scriptie die ons vertrouwen geeft in de toekomst van de multidisciplinaire boekwetenschap.' Het was dan

nr. 23 - oktober 2014

Uitgever in Bibliotheekland

Jan-Peter Wissink

'Hoe zou het toch met de openbare bibliotheken in Nederland zijn,' vroeg ik me af, en toog op onderzoek. Ik had de gedachte dat de bibliotheek is bedoeld om de belangrijkste uitingen van cultuur en de belangrijkste bronnen van informatie onder brede groepen van de bevolking te verspreiden, ook onder mensen die geen boeken kopen of kunnen kopen. De openbare bibliotheek als uiting van cultuurpolitiek en daarom bekostigd door de overheid als onderdeel van een education permanente. Ik geef toe, ik heb geen diepgaand onderzoek verricht en geen beleidsnotities gelezen. Ik heb slechts een vluchtige blik mogen werpen op de bestellingen die landelijk worden gedaan door de openbare bibliotheken. The proof of the pudding is in the eating tenslotte. En inderdaad dieet- en kookboeken doen het voortreffelijk, net als boeken over zwangerschap en de bestsellers uit de top 10 natuurlijk of hele goedkope ramsjtitels of streekromans. En hoe zit het dan met een beetje een non-fictieboek? De openbare bibliotheek koopt deze mondjesmaat of niet, ook al zijn ze voor een breed publiek geschreven en hebben ze internationaal de bestsellerlijsten gehaald, om over meer gespecialiseerde boeken maar te zwijgen. Afgaande op het bestelgedrag van de openbare bibliotheek valt er niets meer te onderkennen van een missie die emancipatie of - om het nog ouderwets te zeggen - volksverheffing hoog in het vaandel heeft staan. Het beleid van de openbare bibliotheek lijkt puur gericht op amusement, lekker gezellig bij elkaar in de knuffelhoek, keuvelen in de koffietuin of spelen in het boekbubbelbad. Ik heb niets tegen knuffelen en koffiedrinken, maar waarom zou de overheid dat moeten bekostigen? Wordt het niet tijd dat er serieus wordt geïnvesteerd in de doelstellingen van een openbare bibliotheek, in optimaal gebruik van de nieuwste technieken, in edutainment dat nog iets van educatie laat zien, kortom: in zaken waar je wijzer van wordt? Als dat inderdaad de bedoeling is, zou het goed zijn dat aan den volke te laten weten. In het bijzonder aan ons, de uitgevers. Wie weet kan daar een vruchtbare samenwerking uit ontstaan!

Jan-Peter Wissink is directeur van Amsterdam University Press en bestuurslid van de Tiele-Stichting

De sprekers van vorig jaar: Paul Hoftijzer, Jos Biemans, Adriaan van der Weel en Arianne Baggerman

Bestuursnieuws

Dit najaar zal Maaike Napolitano haar functie als coördinator van de Tiele-Stichting verruilen voor een andere positie binnen de Koninklijke Bibliotheek. Totdat er een opvolger is gevonden, zal Maaike haar taak als coördinator blijven vervullen.

Maaike bemant het bureau sinds 2010 en is in deze functie de eerste contactpersoon en drijvende kracht achter alle planmatige en praktische zaken rondom de Tiele-Stichting. De bestuursleden

zijn haar bijzonder dankbaar voor wat zij de afgelopen jaren voor de Stichting heeft betekend, en zien haar dan ook met spijt vertrekken.

Met ingang van 11 april j.l. heeft Marieke van Delft haar taken als penningmeester neergelegd. Zij zal nog wel aanblijven als bestuurslid en zich binnen deze taak vooral bezighouden met de Wetenschappelijke Adviesraad. Als penningmeester werd Marieke opgevolgd door Andrea Langendoen. Andrea werkt bij de Koninklijke Bibliotheek als teamleider binnen de afdeling Collecties.

Belangrijke EU-subsidie voor leesonderzoek

In mei werd bekend dat een interdisciplinaire groep van vier Europese wetenschappers een COST-subsidie krijgen toegekend voor hun onderzoeksproject getiteld 'E-READ: Evolution of REading in the Age of Digitisation'. Organisatoren van het project zijn specialist in lezen en geletterdheid Anne Mangen (Universiteit van Stavanger, Noorwegen, voorzitter), boekhistoricus en Tiele-hoogleraar Adriaan van der Weel (Universiteit Leiden, vice-voorzitter), psycholoog Thierry Baccino (Université Paris 8, Frankrijk) en cognitief neurowetenschapper Jean-Luc Velay (CNRS, Aix-Marseille Université, Frankrijk).

Doel van het project is het verkrijgen van meer wetenschappelijke kennis van de gevolgen van digitalisatie van lezen en geletterdheid om hiermee individuen, vakgebieden en gemeenschappen door heel Europa optimaal met deze gevolgen te laten omgaan. De invloed van digitale technologie is nog onvoldoende onderzocht, maar zou wel eens veel groter kunnen zijn dan we op dit moment denken. In een reactie op de toekenning van deze

ook een goede zaak dat winnares Cora Zwart tijdens deze middag haar werk en de totstandkoming ervan nader kwam toelichten met een korte en mooi vormgegeven presentatie.

Na de prijsuitreiking liet drs. Martine de Bruin, onderzoeker aan het Meertens Instituut, de aanwezigen kennismaken met de geavanceerde zoekmogelijkheden die de Nederlandse Liederbank op dit moment biedt, waarbij ze ook alvast een tipje van de sluier oplichtte over een aantal nieuwe ontwikkelingen, zoals het zoeken en interpreteren van liederen op rijmschema, die binnenkort op de website zullen verschijnen.

Voortbouwend op deze muzikale voorbereiding vertelde prof. dr. Louis Grijp over het ontstaan en de verspreiding van lokale liedboeken, waarbij hij de nadruk legde op Maassluis, waar naar verhouding in de late zeventiende eeuw een groot aantal van deze boekjes verscheen. Ook is geprobeerd de uitvoering van de liederen uit deze boekjes te reconstrueren; de aanwezige kregen hiervan een proeve te horen in de vorm van een geluidsopname van één van de liederen in een uitvoering door het Utrechtse muziekensemble Camerata Trajectina. Aangezien de tentoonstellingsruimte van de Bijzondere Collecties onvoldoende ruimte bood voor het grote aantal aanwezigen, gaf mr. Hans van Keulen vervolgens zijn inleiding op de tentoonstelling over Ramses Shaffy ook in het museumcafé. Met op de achtergrond een mooie presentatie over de hoogtepunten van de collectie, voorzag hij de toehoorders van extra informatie en achtergronden bij de tentoonstelling. Hierna was er de mogelijkheid om deze te bezoeken, waarna nog kon worden nagepraat onder het genot van een high tea.

Cora Zwart ontvangt de Tiele-Scriptieprijs

TIELE-LEZING TIJDENS HET KVB-SYMPOSIUM

Ook in 2014 organiseert de KVB weer het jaarlijkse boekenvaksymposium. De zesde editie van dit evenement zal plaatsvinden op dinsdag 18 november in het Stadsarchief van Amsterdam. Het thema is dit jaar: 'De (digitale) leescultuur'. Hoe staat het met onze leescultuur in de digitale wereld? Lezen we digitaal anders dan fysiek? En hoe moet het boekenvak daarmee omgaan? Op het programma staan presentaties van verschillende experts op het gebied van lezen en digitalisering uit binnen- en buitenland, waardoor de middag alle ruimte zal bieden voor kennisverwerving en discussie.

Sprekers zijn onder anderen prof. dr. Adriaan van der Weel over 'de ziekte van het meten' en de Noorse hoogleraar Anne Mangen die onlangs onderzoek deed naar de verschillen tussen digitaal en fysiek lezen. Haar onderzoek dat lezers die een verhaal op een e-reader lezen, minder onthouden van het gelezen verhaal dan lezers die hetzelfde verhaal lezen op papier, deed veel stof opwaaien.

Een vast onderdeel van de KVB-symposia is de Tiele-lezing, waarbij een gastspreker de toehoorders verrijkt en/of verrast met nieuwe inzichten over tekstuele media vanuit zijn of haar eigen vakgebied. Niet geheel toevallig is het thema van het symposium ook een speerpunt van de Tiele-Stichting, waardoor de Tiele-lezing dit jaar weer goed op

het thema kon worden afgestemd. Onder de titel 'We leven in een bezeten wereld' is deze keer het woord aan dr. Marieke van Delft, conservator oude drukken bij de KVB en bestuurslid van de Tiele-Stichting. Zij zal tijdens deze lezing haar visie geven op toegang en bezit van gedigitaliseerde documenten.

Verder zal op deze dag het vierde *Boeketje Boekwetenschap* worden gepresenteerd, getiteld *Handel en wandel van het boek*. In deze bundel, die zal worden uitgereikt aan de bezoekers van het symposium, schrijft Paul Hoftijzer over de Nederlandse boekhandel met het buitenland in de zeventiende eeuw, benoemt Adriaan van der Weel een aantal veranderingen in leesgedrag in het digitale tijdperk, en schrijft Jos Biemans over zijn bezoek aan het graf van Dr. P.A. Tiele, waarbij hij en passant diens leven en de loopbaan nader belicht. Eveneens opgenomen in het *Boeketje* is de Tiele-lezing van vorig jaar, waarin Maarten van Steenberghe als uitgever bij Lannoo de noodzaak van verandering in het uitgeefproces onderstreept.

Deelname aan het symposium is gratis en inschrijven is mogelijk via de website van de KVB (www.kvb.nl) of via info@tiele-stichting.nl.

NIEUW DEEL IN DE TIELE-REEKS BIJDAGEN TOT DE GESCHIEDENIS VAN DE NEDERLANDSE BOEKHANDEL

Peter Cuijpers, *Van Reynaert de Vos tot Tijn Uilenspiegel*. Op zoek naar een canon van volksboeken, 1600-1900 (Walburg Pers), 176 pagina's, 22,3 x 28,6 cm, genaaid gebonden, geïllustreerd in kleur, prijs € 39,50

In november verschijnt *Van Reynaert de Vos tot Tijn Uilenspiegel*, waarin Peter Cuijpers op zoek gaat naar een canon van volksboeken tussen 1600 en 1900. Dit is het zestiende deel in de Nieuwe Reeks BGNB, een serie over boekgeschiedenis die wordt uitgegeven onder auspiciën van de Tiele-Stichting.

Veel spectaculaire riddersverhalen en andere vertellingen uit de Middeleeuwen zijn totaal in vergetelheid geraakt, maar sommige hebben de eeuwen getrotseerd.

Van deze teksten in verzen werden na de handschriftentijd prozaversies gemaakt, die aanvankelijk als dure boeken op de markt werden gebracht. Toen deze bij het lezerspubliek in de betere kringen uit de mode raakten, werden sommige ervan na 1600 in steeds goedkopere edities voor het gewone volk herdrukt. Telkens ongewijzigd, telkens met dezelfde houtsneden, tot ver in de 19de eeuw. De boekjes, die onder meer door marskramers werden verkocht, zijn zeer talrijk geweest, maar ondertussen zijn ze uiterst zeldzaam geworden. Deze studie behandelt de lotgevallen van Reynaert, Tijn, de Heemskinderen, Doctor Faustus en Griseldis, plus nog een twintigtal andere. De selectie was een zoektocht en beperkt zich tot de titels die het tijdens de drie eeuwen na 1600 hebben 'volgehouden'. Zij kunnen worden gezien als een canon van Nederlandse volksboeken. Deze boekhistorische studie plaatst de kleine, vaak onooglijke volksboekjes nadrukkelijk in de context van ander goedkoop drukwerk, zoals volksprenten, liedboekjes en almanakken.

prestigieuze subsidie door het onderzoeksinstrument 'European Coöperation in the field of Scientific and Technical Research', geven de wetenschappers aan dat zij vooral blij zijn met de toekenning omdat deze het belang van onderzoek naar digitaal lezen nog eens extra onderstreept.

Najaar 2014: vogels in de KB

Twee jaar na het grote succes van de verrijkte uitgave van de *Atlas De Wit*, hebben de KVB en uitgeverij Lannoo de afgelopen tijd wederom hun krachten gebundeld. Op 15 oktober j.l. verscheen dankzij de gezamenlijke inspanningen een unieke editie van het beroemde boek *Nederlandsche Vogelen* van Cornelis Nozeman (1720-1786) en Christiaan Sepp (1710-1775).

Dit eerste overzichtswerk in woord en beeld over de avifauna in Nederland is een van de duurste, omvangrijkste en langstlopende uitgaven uit de geschiedenis van de Nederlandse boekdrukkunst. Het bevat 250 met de hand gekleurde en natuurgetrouwe gravures die werden verzorgd door Christiaan Sepp en waarop de vogels zo veel mogelijk op ware grootte werden afgebeeld. In de eerste delen maakte Cornelis Nozeman de beschrijving van elke vogel, bij de latere delen waren ook andere onderzoekers betrokken.

De KVB bezit een bijzonder exemplaar van dit boek dat voor deze publicatie is gebruikt. De vijf delen zijn in de nieuwe uitgave samengevoegd in één band en voorzien van een uitvoerige inleiding door Marieke van Delft, Esther van Gelder en Alexander J.P. Raat, een vogelnamenindex en een voorwoord door Midas Dekkers. Het is te bestellen bij de boekhandel of online via www.nederlandschevogelen.nl